

Odgovor na diskusiju Nevena Budaka str. 299-327

Ivo Goldstein

Neven Budak je uložio golem napor da bi ukazao na navodne nedostatke i greške u mojoj knjizi "Hrvatski rani srednji vijek", te da bi ju ocijenio "nepouzdanom i zapravo neupotrebljivom" (327). Meni će trebati mnogo manje prostora kako bih dokazao da Neven Budak zapravo laže i obmanjuje:

- laže (303) kada tvrdi da na str. 271. "civitas Paludarum" prevodim samo kao "grad Paludarum" (pa me poučava da se "radi o Blatnom gradu ili Mosapurcu, odnosno Zalavaru"), jer u bilješci na dnu iste stranice tvrdim da se radi "najvjerojatnije o Mosapurku - Moorburgu na ušću Sale u Balaton - Szalavaru".

- laže (303) kada tvrdi da ne identificiram Svetopelega iz "Ljetopisa popa Dukljanina" kao Svatopluka, kada ja to nedvojbeno činim, jer na str. 299 moje knjige piše "Svatopluk - Svetopelek - Budimir".

- laže (307, bilj. 30) kada tvrdi da knjigu N. Klaić, "Izvori za hrvatsku povijest 1526. godine", ne navodim u popisu citirane literature i izvora na kraju knjige, kada to činim na str. 465.

- laže (307) kada tvrdi da "Kroniku" Tome Arhiđakona citiram isključivo prema prijevodu V. Rismonda iz 1977. godine, a ne prema latinskom originalu. Međutim, ja citiram originalni latinski tekst Tomine "Kronike" na str. 65, 87, 94, 207, 250, 251, 275, 280, 311, 360, 367, 381, 431, 437 i 442.

- laže (313) da nisam "upozorio na drugačija čitanja" izraza "proceres Serborum", ponajprije misleći na izraz "proceres urborum": ja pola stranice (296) posvećujem upravo analizi dvojbe - radi li se o "proceres Serborum" ili "proceres urborum".

- laže (318) da ja, kada pišem o robovima "ne navodim njegove tekstove o toj temi", odnosno, ispravlja se u drugoj rečenici pa kaže: "citira me samo onda kada donosim izvore, ali pri tom citira i korišteni izvor". U poglavlju o robovima (309-314) na 2 mjesta citiram mišljenje Nevena Budaka te se u istoj bilješci pozivam na "Codex diplomaticus" (kako bi mi tek zamjerio da ne citiram i izvor?), ali u još 4 bilješke u tom poglavlju citiram tekstove Nevena Budaka (bilj. 63, 65, 74, 80), i to upravo one koje preporučuje u bilj. 61 na str. 318. Neven Budak je najčešće citirani autor u poglavlju o robovima i njegove su mi rasprave, to je iz teksta sasvim jasno, bile glavno polazište za pisanje tog dijela knjige. Stoga mi ne ide u glavu zašto i u ovom slučaju mora lagati.

- laže (323) da ja tvrdim kako "u Dalmaciji nije bilo gradova sve do 11. st, a možda i kasnije", jer u opsežnoj analizi u poglavlju "Grad kao središte zbivanja" (172-183) koja se isključivo odnosi na 9. stoljeće, ja naravno tvrdim suprotno. Besmislena su stoga i njegova pitanja "kojim bi se terminom trebao označiti Zagreb u 13. st., ako nije bio grad?" (318) i slična, jer se ona deman-

tiraju poglavljima “Nova uloga gradova” i “Pretkomunalno doba jadranskih gradova” koja govore o razvoju gradova u 11. stoljeću (356-363).

- laže (326) kako se u diskusiji o Srbima i gradu Srbu ne pozivam na N. Klaić, kada u bilješci navodim i knjigu “Povijest Hrvata” i još jedan njezin manji prilog (295-6).

Sličnih laži ima još u ovoj “recenziji” i besmisleno je dalje ih nizati. I one dovoljno govore koliko Neven Budak drži do “pravila struke” na koja se tako vehementno poziva.

Neke primjedbe Nevena Budaka moram uvažiti i zahvaliti mu se - radi se o točno 4 (četiri) materijalne greške koje je dobro primijetio. Kada budem pripremao drugo izdanje knjige to ću i ispraviti - bit će potrebno izmijeniti jednu ili dvije riječi ili preformulirati rečenicu. Mislim da tako mali broj grešaka nije loša svjedodžba za knjigu od 912 autorskih kartica ili 512 stranica, odnosno 2116 bilježaka.

Neke primjedbe spadaju u kategoriju onoga što se može i ne mora prihvatiti. O tome bi vrijedilo raspravljati, ali, naravno, ne u tonu kojim to Neven Budak čini. Međutim, golema većina primjedaba temelji se na izvlačenju teza iz konteksta, često i na zlonamjieran način, ili jednostavno o obmanjivanju da ja nešto nisam napisao, a zapravo sam napisao, ili obrnuto. Budakov postupak “recenziranja” često se svodi na slijedeće - preformulira neki moj navod koji time gubi prvotni smisao, pa se onda okomljuje na njega. Evo primjera:

- obmanjuje (300) da sam na str. 36. napisao “da su raspored voda, klima i vegetacija isti kao danas”. Naime, na str. 36 moje knjige piše: “zato je moguće klimu, reljef, vode, itd., u današnjoj Hrvatskoj, uz relativno male varijacije, smatrati stanjem koje je vladalo i u ranom srednjem vijeku”. Riječ “relativno” je bitna, jer velikih klimatskih promjena od ranoga srednjega vijeka do danas nije bilo - “velike” promjene za mene bi značile da, primjerice, zbog općeg zahlađenja na istočnojadranskoj obali više ne može uspijevati maslina.

- poučava me (315) da Toma Arhidakon ne gaji antipatiju prema djeci, nego da Toma ne podnosi “da Dabral kao biskup živi oženjen i s obitelji”, a ja pišem: “nepovoljnom odnosu Tome prema Dabralovoj djeci vjerojatno je pridonijela i ideološka nesnošljivost prema njihovu ocu...”

- iz teksta Nevena Budaka (313) proizlazi kao da je meni dolazak Bugarina Penča u Hrvatsku jedini dokaz o migracijama s istoka prema Hrvatskoj, a ja na istom mjestu u knjizi (str. 296) citiram nekoliko drugih izvora koji svjedoče o dolascima ili bježanju nekih Srba u Hrvatsku.

- podmeće mi da tvrdim kako do “povećanog napora u pokrštanju” dolazi u prvoj polovici 10. st. (313-314), iako iz čitavog pasusa na str. 303. sasvim jasno proizlazi da se radi o procesima koji su se uglavnom odvijali u 9. stoljeću.

- Neven Budak se okomio na moju pretpostavku kako je moguće da je zagrebački Gradec kontinuirano nastanjen još od kasne antike (305-306), pa poučava čitatelje da se na Gradecu izvode obimna arheološka istraživanja. I ja sam razgovarao sa prof. Šmaljcem, prof. dr. Majnarić - Pandžić i doc. dr. Durmanom (na čemu im i ovom prilikom zahvaljujem, baš kao i u knjizi na str. 288) pa smo zajednički došli do zaključka kako je moguće da život na Gradecu kontinuirano još iz kasne antike, iako za sada nije potvrđen nalazima. Međutim, na Medvednici sjeverno od Sesveta, Vladimir Sokol je pronašao i istražio kasnoantičke refugije koji postoje u 4. i 5. stoljeću.

- tvrdi (305) da je moja analiza globalja “dvojbena”, a ja se i sam na tim stranicama ograđujem da iznosim hipoteze. Stoga nudim barem tri razloga za veći broj muških nego ženskih kostura na nekropolama i ni za jedan ne tvrdim da nužno mora biti točan.

- poučava me (306) da su od “točne kronologije splitskih nadbiskupa ... puno bolja svjedočanstva razvoja pismenosti u 11. st. kameni natpisi, prvi kartulari i

brojne isprave...” kao da mi sve te činjenice (i još mnoge druge) nisu dragocjeni podaci u detaljnom obrazlaganju općedruštvenog razvoja (273-420) i posebno razvoja pismenosti u poglavlju “Dualizam jezika i pismenost” (412-419). - čudi se (314) kako se usudujem tvrditi da je u srednjem vijeku svatko želio imati mnogo djece, pa piše “otkuda znamo da su ljudi onog vremena htjeli imati mnogo djece? Čak ne znamo jesu li ih imali ...” Kada se Neven Budak toliko hvali poznavanjem literature, mogao je pogledati bilo koju knjigu o demografiji i ustanoviti notornu činjenicu da je visoki natalitet opća značajka svih predindustrijskih društava, a onda i malo promisliti o tome kakav je tradicionalan stav kršćanstva prema politici rađanja.

Neven Budak puno energije troši da dokaže moje “nepoznavanje i nenavodjenje literature” (316-320). Osim već raskrinkanih laži koje iznosi u tom odjeljku, jasno je da se uvijek može diskutirati o tome da li se mogla koristiti ova ili ona knjiga ili rasprava. No, najvažniji je kriterij citiranja ustanoviti da li neki tekst bitno pridonosi proširenju autorova znanja i informiranosti čitaoca. Iako se strašno hvali poznavanjem literature, popisu literature i izvora koji je Neven Budak objavio u knjizi *Prva stoljeća Hrvatske* štošta se može prigovoriti: osim što se radi o krajnje skromnom popisu (Neven Budak citira 223 jedinice, a ja, za usporedbu, u svojoj knjizi 814), u njemu su neki autori posve zanemareni (citirane su samo 2 objavljene rasprave Luje Margetića, koje se u tekstu uopće ne spominju). Tako ispada da je najproduktivniji autor svih vremena o hrvatskom ranosrednjovjekovlju, uz Nadu Klaić, zapravo Neven Budak!

No, evo primjera kako Neven Budak raspravlja o mojem odabiru literature:

- po čemu je Vlajinac (320) kojeg Neven Budak preporučuje, bolji od Z. Herkova, *Naše stare mjere i utezi*, Zagreb 1973, kojeg ja citiram i sasvim mi je dovoljan za ono o čemu govorim?

- općenito mi prigovara zbog citiranja izvora i u hrvatskom prijevodu: *Izvore* N. Klaić ili *Tomu* V. Rismonda navodim zato što je velikoj većini čitatelja teško dostupan latinski original, a mnogi latinski ni ne znaju. Međutim, u svakoj bilješci navodim na prvom mjestu izdanje latinskog (ili grčkog) originala, pa tek onda hrvatski prijevod. Isključivo hrvatski prijevod citiram u slučajevima kada baš raspravljam o kvaliteti i smislu hrvatskog prijevoda (primjerice, str. 437, bilj. 26.) ili mi nije bio dostupan original (Rajmund od Agilesa i drugi, ipak manje važni izvori, koje i N. Klaić i drugi historičari citiraju po Šidakovoj “Historijskoj čitanci” i drugim prijevodima - str. 440-1). Zanimljivo je da Neven Budak traži od mene da se pridržavam nekih uzusa (kojih se ja pridržavam), ali ih sam ne poštuje: u knjizi *Prva stoljeća* na str. 66, 67, 84, 107, 113 i 117 citira Tomu Arhidakona samo po Rismondovu hrvatskom prijevodu, a “Historiu Salonitanu Maior” N. Klaić koju toliko hvali, citira samo na str. 82. Osim toga, citira i *Izvore* N. Klaić (163) i uz njih ne spominje *Documenta* Račkog, kao što ja činim. Moglo bi se raspravljati i o tome koliko je to rezultat znanja i neznanja latinskog - Neven Budak, primjerice, uporno u ovom tekstu ponavlja riječ “konjunktura” umjesto jedino ispravnog “konjunktura” što pokazuje da on ne shvaća kako se radi o izvedenici općepoznatog glagola “coniungo, 3.”

- prigovara da citiram domaće autore koji ne informiraju cjelovito o nekoj temi (312 i 319), a citiram ih opet zato što su čitatelju te knjige najdostupnije. Evo primjera: tvrdim da je podatak Konstantina Porfirogeneta o 5 braće i 2 sestre koji su Hrvate doveli u novu domovinu zapravo hrvatska verzija priče o “podrijetlu vlastita naroda”. Takve priče postoje i u drugih evropskih barbarskih naroda i zovu se “origo gentis”. Stoga čitatelja upućujem da se o toj historio-grafskoj vrsti informira u knjizi M. Gross, *Historijska znanost*, a uz to citiram i vrlo dobru englesku knjigu B. Smalleya (ali da spominjem Smalleya, to neobjektivni Neven Budak prešućuje). Kada govorim o pomoćnim povijesnim znanostima knjiga Jakova Stipišića “Pomoćne povijesne znanosti” sasvim mi je

dobra informacija, a njezinu kvalitetu ne osporava ni Neven Budak. Uz nju, citiram i Grumelovu *Chronologie*, kao i *Latinsku paleografiju* V. Novaka. U oba slučaja citirana me literatura dostatno i pouzdano informira.

- Nevena Budaka smeta (319) da se “previše koristim visokoškolskim udžbenicima (mислеći pri tome na knjige M. Gross i J. Stipišića - op. I. G.), umjesto da rabim specijalističku literaturu”. Naravno da se Neven Budak ne bi usudio polemizirati s Grossovom ili Stipišićem, ali mu je bitno da ima neki prigovori uputiti meni, pa stoga i udžbenike smatra literaturom niže vrste. No, opet ne vidi da radi u korist vlastite štete: znači li to da historiografija ne treba citirati (a ja citiram) njegovu knjigu *Prva stoljeća* koju on i sam u predgovoru proglašava prvenstveno udžbenikom za studente? Sumnjam, sudeći po bolećivosti kojom mi prigovara da nisam citirao neke njegove teze o postanku Zagreba, objavljene u jednom katalogu izložbe (318). Dakle, tekst Nevena Budaka u katalogu izložbe treba citirati, a “visokoškolske udžbenike” M. Gross i J. Stipišića ne (na stranu što značaj obiju knjiga daleko nadilazi visokoškolske potrebe). Uistinu, hvalevrijedni kriteriji za čovjeka koji se tako usrdno brine za boljitak hrvatske historiografije. Inače, Nevena Budaka u knjizi citiram čak 18 puta i na to se ne može žaliti (istovremeno S. Gunjaču 19, M. Baradu 30 puta, itd.).

- tvrdi (317-318) da ne poznam literaturu o urbanoj povijesti, pa obmanjuje da citiram samo Mumforda i Le Goffa, a ja citiram (172-183 i 356-363) još 9 inozemnih autora i 27 domaćih (Neven Budak je među njima). U bilješkama upućujem i na moju knjigu *Bizant na Jadranu* gdje je analiza ranosrednjovjekovnog gradskog života na istočnom Jadranu još detaljnija, a tamo je navedena dodatna inozemna literatura, ponajprije talijanska (83-111). Kako se bavim ponajviše hrvatskim gradom na priobalnim prostorima, literatura koju prvenstveno upotrebljavam je bizantološka i ona o talijanskoj povijesti, svakako bliža ovom našem prostoru negoli neki od njemačkih priloga koje Neven Budak preporučuje. Neven Budak uvredljivom lakoćom, bez imalo želje za udubljenjem te mi imputirajući “potpunu konfuziju u pojmovima”, prelazi preko moje terminološke analize pojma “grada”, kao i njegova izgleda i značaja u 9. i kasnijim stoljećima.

- nedosljednosti Nevena Budaka nema granica: jednom mi prigovara da literaturu (prvenstveno stranu) “ne poznam”, na drugim mjestima da neke inozemne knjige bezrazložno citiram. U tom smislu mi prigovara (307) za knjigu van Andela i Runnelsa o ekosustavu južne Argolide tijekom povijesti, a radi se o dragocjenom i vrlo rijetkom istraživanju. Južna Argolida je klimatski, geološki i zemljopisno vrlo slična priobalnim hrvatskim prostorima i nije mi jasno zašto hrvatski stručnjak ne bi te činjenice smio koristiti kao usporedbu ili poticaj za istraživanja u svojoj zemlji.

- konačno, može se reći nešto o Budakovu odabiru literature: u *Prvim stoljećima* citira talijanski prijevod *Dall' antichità al feudalesimo* britanskog dogmatskog marksista Perryja Andersona koji se poviješću bavi tek toliko da bi potkrijepio svoje marksističke teze (o Andersomu vidi u knjizi M. Gross *Suvremena historiografija*, u tisku).

- Neven Budak uopće ne shvaća (307) na koji se način i zbog čega mjeri količina izotopa kisika (O_{18}) u vječnom ledu. Postignuti rezultati ne pokazuju samo promjenu temperatura i klime na Grenlandu, kako se Nevenu Budaku čini, nego opću smjenu “toplih” i “hladnih” (ledenih) razdoblja u prošlosti na mnogo širem području, dakle, i na hrvatskom prostoru.

O klimatskim prilikama u hrvatskoj prošlosti nije, nažalost, bilo sustavnih istraživanja. O tome sam u više navrata razgovarao s redovitim profesorom predmeta *Klimatologija* na PMF-u u Zagrebu Tomislavom Šegotom koji mi je ljubazno dao mnoge podatke i posudio literaturu. Sve sam to manje-više citirao

u knjizi. A napatuk Nevena Budaka da se o klimi u prošlosti raspitam kod doc. dr. Aleksandra Durmana koji je te činjenice ustanovio dendrokronološkim istraživanjima, potpuno je promašen i pokazuje da Neven Budak često piše o nečemu što slabo ili nikako ne pozna: laboratorij na američkom sveučilištu Cornell s kojim doc. Durman surađuje još nije spreman dendrokronološkom metodom istraživati i klimu u prošlosti, pa o tome doc. Durman ništa nije objavio niti za sada ima podatke.

- podmeće mi (325) da ja rečenicom “prvih dvjesta godina po doseobi bilo je doba mrtvila, ništa se bitno nije događalo...” zapravo “brišem iz hrvatske povijesti i ono malo što znamo i smijemo pretpostaviti o zbivanjima u prvoj polovici 7. st., a onda i kasnije, pogotovo u drugoj polovici 8. st.” Činjenica da se “ništa bitno nije događalo” ne znači da ja “brišem 2 stoljeća iz hrvatske povijesti”, jer upravo tom razdoblju posvećujem 62 stranice (77-138). U odnosu na ukupni obujam knjige to je više od N. Klaić i Šišića, pri čemu sam nastojao da siromaštvo pisanih spomenika nadomjestim izvorima druge vrste.

- čudi se (311) “kako se ostatak natpisa “...primir...” s Kapitula kod Knina može povezati s imenom Trpimir?”, a ja se u bilješci na dnu stranice pozivam na Šišićev “Priručnik” i “Namentragende Steininschriften”, str. 36-7, Mihaljčića i Steindorffa. Kako je Šišić već davno preminuo, Nevena Budaka upućujem da za razloge povezivanja ulomka “primir” s Trpimirom pita Mihaljčića i Steindorffa.

- iščuđava se nad mojim navodima o kosturima (300), a ja se u bilješci pozivam na antropologa i arheologa M. Šlausca koji mi je dobre volje posudio tekst svoje vrijedne, ali neobjavljene magistarske radnje “Kranimetrijska i paleopatološka analiza muških populacija iz 2 avaro-slavska lokaliteta: Privlake i Starih Jankovaca”.

- prigovara mi (326) da “villa” naizmjenice prevodim s “dvor”, “dvorac” i “selo”, te tvrdi da je prevoditi s “dvorac sasvim promašeno”, a “ni dvor nije sasvim prikladan”. Na prvom od citiranih mjesta (173) ja kao “dvorac” prevodim riječ “villa” koju benediktinac Gottschalk upotrebljava opisujući nastambu kneza Trpimira. Primjedba postaje i smiješna, jer Neven Budak u svojoj knjizi “Prva stoljeća” (73) i sam govori o “dvoru” kneza Trpimira. Stoga bih želio da se Neven Budak konačno opredijeli kako prevoditi ovaj i druge termine i da prestane samom sebi skakati u usta. Osim toga, nije jasno na temelju čega Neven Budak razlikuje “dvor” od “dvorca” i tako suvereno definira “dvorac” kao “luksuzno zdanje”. Naime, rječnici hrvatskog jezika ne upućuju na takvo razlikovanje - “dvorac” je po postanku samo deminutiv od “dvor”, iako ga mi danas više ne osjećamo kao takvog (sličan je primjer - “kruh” - “krušac”, “hljeb” - “hljebac”). Po značenju, te su dvije riječi djelomični sinonimi, i to u smislu “mjesta obitavanja vladara ili visokog dostojanstvenika” (vidi, V. Anić, *Rječnik hrvatskog jezika*, I. i II. izdanje, 1994, 171; Također, V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, II. izdanje, Zagreb 1975, 293-4.), a “dvor”, uz to, ima i metonimijsko značenje - “društvo koje živi oko vladara na dvoru, svita na dvoru”, kao i etnološko u smislu “dvorišta”. No, u ovoj se diskusiji to značenje ne pojavljuje.

Posebno nekorektnim smatram (323-5) navođenje citata za koje Neven Budak drži “da ih nije potrebno popratiti komentarom, jer govore dovoljno sami za sebe”. Ispada da govorim gluposti. No, svi su citati istrgnuti iz većih cjelina i svi do jednoga lako su branjivi. Evo primjera:

- Neven Budak (324) misli da mojoj tvrdnji kako je “nejasno zašto je jedna čestica zemlje tri puta skuplja od druge” nije potreban komentar. Mislim uistinu da tome nije potreban komentar, jer u citiranom odjeljku (str. 381) analiziram podatke o trgovini zemljom i cijenama, pokušavajući dokučiti zašto se za jedan posjed veličine 1 vretena i za drugi veličine 3 vretena plaća ista cijena. Budući

da zbog krajnje oskudnih podataka neka dublja analiza nije moguća, ne može biti sporno da je stvar nejasna!

Neven Budak na početku i na kraju svoga pamfleta brine za dignitet i profesionalnost historičara (“u novije vrijeme se uopće opaža tendencija olakog odnošenja prema osnovnim pravilima struke” - 299-300), pa zagovara povratak “na istinsku znanstvenu kritiku, utemeljenu na strogim kriterijima” (327). To je, tvrdi na samom kraju, “i jedini razlog ove recenzije”. I na ovom se detalju pokazuje kako Neven Budak vrlo nevjesto prikriva svoje prave motive - naime, ima li uopće recenzija objavljenih u znanstvenom časopisu koje bi smjele biti poticane drugačijim razlozima, osim znanstvenih? I Nevenu Budaku je jasno da čitateljima neće biti uvjerljiv pa pokušava to sakriti, a zapravo se još više upliće u vlastite nelogičnosti.

Unatoč tome što mi često pripisuje “brzopletost”, upravo je Neven Budak u suludom ritmu, u najmanju ruku “brzopleto”, 1993. godine pisao knjigu “Prva stoljeća Hrvatske”. To je činio, kako je i sam priznao, samo da bi njegova knjiga izašla prije moje. Njegova je knjiga izašla 1994, moja godinu dana kasnije, jer se nisam žurio, nego sam polako doradivao tekst. Ono što Nevena Budaka očito smeta i zašto na svaki način želi “pokopati” moju knjigu jest činjenica da je izlazak njegove knjige prošao nezapaženo i u stručnoj, a pogotovo u široj javnosti, a moja je, eto, osim povoljnih recenzija pokojnog prof. dr. Joze Lučića, prof. dr. Ivana Kampuša i prof. dr. Tomislava Raukara imala priličan publicitet: između ostalog, naslov izvještaja s promocije u “Vjesniku” od 26. travnja 1995. glasi “Svečanost hrvatske historiografije”. Novinar je te riječi prenio iz ustiju jednog od promotora. Željko Rapanić u “Slobodnoj Dalmaciji” od 2. svibnja 1995. piše: “opsežno, vrijedno i reprezentativno djelo, i stavom i dosegom ... izvrsna sinteza (atribut pridajemo s punom odgovornošću, ne sudeći, dakako, pojedinosti, već cjelinu, jer je očito da se svi, pa ni pisac ovih redaka neće složiti sa svakom Goldsteinovom rečenicom)...” Koliko znam, spremaju se i nove recenzije, pa će o mojoj knjizi nešto reći još neki stručnjaci.

Kada je moja knjiga izašla, Neven Budak je studentima govorio o njoj kao o “totalnom promašaju”. Na sjednici Odsjeka za povijest u svibnju 1995. godine bilo je ocjena da je takvo ponašanje “skandalozno”, a suprotnih mišljenja nije bilo.

Neven Budak u posljednje vrijeme sve češće potcjenjivački i neobjektivno diskutira o radovima i drugih kolega-historičara i to kao da mu postaje pravilo u ponašanju. Da nije možda ipak greška u njemu, a ne u svima drugima?

Ako je Nevenu Budaku toliko na srcu boljitak historije, neka u tom popravljanju ipak počne od sebe: prvenstveno neka shvati da valja prestati lagati.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY

INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

28

ZAGREB

1995.

Izdavač: **ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU**

REDAKCIJA:

Branka BOBAN, Neven BUDAK, Mirjana GROSS, Franko MIROŠEVIĆ,
Štefica POPOVIĆ, Nikša STANČIĆ, Božena VRANJEŠ-ŠOLJAN

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

Adresa uredništva: Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet
Zagreb, Krčka ul. 1

tel.: 385 01 519 044 fax: 385 01 513 834

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo
znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku
kulturu SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis "Radovi" oslobo-
đen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije Republike
Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.

ZA IZDAVAČA:
Ivo GOLDSTEIN

DESIGN NASLOVNICE:
Iva MAKVIĆ

**PRIJEVOD SAŽETAKA NA
NJEMAČKI JEZIK:**
Marina DENONA-KRSNIK

PRIPREMA ZA TISAK:
Hrvoje STANČIĆ

TISAK:
KRATIS
Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u siječnju 1996. godine